

ומשונין: הסורי מחסרא [הברייתא חסרה] והכי קתני:

א. קרדום שאבד בבית, הבית טמא, שאני אומר: אדם טמא נכנס לשם ונטלו.

ב. או שהקרדום לא אבד, אלא שהניחו בזוית זו בבית, ומצאו בזוית אחרת — הבית טמא. מפני שאני אומר: אדם טמא נכנס לשם, ונטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת, ובניתיים גם מישמש בשאר כלי הבית, וטימאם.

רבי שמעון בן גמליאל אומר: בין כך ובין כך הבית טהור. שאם אבד הקרדום — אני אומר: השאלו בעל הבית לאדם אחר, ושכח.

או אם נמצא בזוית אחרת — אני אומר: שהוא עצמו נטלו מזוית זו שהיה שם קודם והניח בזוית זו שהוא נמצא עתה, ושכח.

ובחמץ גם כן, לפי רבנן חוששין שמא העכבר הוא שלקח את החמץ מהזוית הקודמת. ואם כן יש לחשוש גם שמא החמץ הנמצא כאן אינו החמץ שהיה בזוית הקודמת, אלא הוא אחר, ואילו החמץ הקודם נגרר על ידי העכבר לתוך הבית, (276)

משום שאנו חוששים שמא כולן נגררו על ידי חולדה לתוך הבית, ותשע הפרוסות הנמצאות, הן אחרות.

י-ב. הניח את החמץ שנשאר לאחר שבדק, בזוית זו של הבית, ואחר כך מצא חמץ בזוית אחרת, ואינו יודע אם זהו אותו חמץ שהניח מקודם בזוית האחרת, אלא שלאחר מכן העבירו לכאן, ושכח מזה. או שהוא חמץ אחר, ואילו החמץ הקודם נגרר לתוך הבית על ידי עכבר — היינו פלוגתא דרבי שמעון בן גמליאל ורבנן.

דתינא: קרדום שאבד בבית — כל כלי הבית טמאין, מפני שאני אומר: שמא אדם טמא נכנס לשם ונטלו, ותוך כדי כך, מישמש בכל כלי הבית, וטימאם.

רבי שמעון בן גמליאל אומר: הבית טהור משום שאני אומר: ודאי השאלו בעל הבית לקרדום, לאדם אחר, ושכח מכך, או שהוא עצמו נטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת, ושכח מכך.

ותמהינן: זוית — מאן דבר שמיח? מה ענין זוית לכאן. הרי הקרדום אבד לגמרי, ולא הונח בזוית אחרת.

שמא העכבר הוא שהזיז את החמץ ממקומו, היינו יכולים לתלות שהחמץ שנמצא עתה בזוית זו, הוא החמץ שגיררו העכבר מהזוית הקודמת. אלא שרבנן אינם סוברים כרבי אלא כרבי שמעון בן גמליאל שאומר תיבדק כל השדה כולה. ולכן אנו חוששים שלא זהו החמץ שהיה בזוית הקודמת.

או שמדובר כאן שהוא אינו יודע כמה ככרות הניח בזוית הראשונה. ולכן גם לפי רבי צריך

שנמצאו הככרות. עדיין יש נפקא מינה בין רבי לרבנן, באופן שנמצא רק ככר אחד, והוא אכן המשיך ובדק את כל הבית. שלפי רבי די בכך, ואילו לפי רבנן אף אם ימצא עשר ככרות, אנו אומרים שלא אלה הככרות שאבדו, והרי זה כאילו בדק ולא אשכח דלעיל.

276. לפי רבי שאמר הוא הקבר שאבד הוא הקבר שנמצא, גם כאן, למרות שאנו חוששים

ואמר רבא: תינוק שנכנס לבית בדוק, וכבר בידו, ונכנס אחריו ומצא פירורין, אין צריך בדיקה אחר אותו ככר, מפני שדרכו של תינוק לפרר את הככר, ואנו תולין שזהו הככר שהכניס מקודם, (279) אלא שפוררה לפירורים.

בעי רבא: ראינו עכבר שנכנס לבית וכבר בפיו. ולאחר מכן ראינו עכבר יוצא מן הבית וכבר בפיו, מהו?

מי אמרינן: היינו האי עכבר דעל, והיינו האי עכבר דנפק, שאותו עכבר הוא שנכנס ויצא. ואין צורך לבדוק שוב את הבית. (280)

תינוק שנכנס לבית בדוק ובידו ככר, ונכנס אחריו ומצא פירורין, אינו צריך בדיקה, שחזקתו שאכלה, ואלו הפירורין שנפלו ממנו בשעת אכילה, שדרך התינוק לפרר בעת אכילתו. משמע שמדובר שהפירורין הם פחות מכדי כל הככר, ואנו תולין שחלק ממנו אכל התינוק, והיתר הוא פורר.

והבית יוסף [תלח] הסתפק בדעת הרמב"ם, האם באופן שנמצאו פירורין כדי כל הככר, גם נתלה שהתינוק פורר את כל הככר, או שאז לא נוכל לתלות בתינוק, משום שאין דרכו של תינוק לפרר רק תוך כדי אכילתו. והסיק שיותר נראה כהצד הראשון.

279. ואפילו לפי רבי שמעון בן גמליאל שאין אומרים הוא הקבר שאבד הוא הקבר שנמצא. כאן יש רגלים לדבר שזהו הככר, שהרי מיד נכנס אחר העכבר. תוס' ד"ה מפני.

ורבינו דוד כתב, כיון שדרכו של תינוק לפרר, מוכח שהפירורין הללו הן מן הככר.

280. ואפילו לפי רבי שמעון בן גמליאל שאין אומרים הוא הקבר שאבד הוא הקבר שנמצא. כאן יש רגלים לדבר שזהו אותו עכבר, שהרי

וצריך לחזור ולבודקו. (277) ולפי רבי שמעון בן גמליאל, אנו תולין שהוא עצמו העבירו מזוית לזוית, ושכת. ואינו צריך לבדוק שוב.

אמר רבא: עכבר שנכנס לבית בדוק וכבר חמץ בפיו, ונכנס בעל הבית אחריו ומצא פירורין, אין תולין לומר שזהו הככר שהכניס העכבר, ופוררו לפירורים, אלא עדיין צריך בדיקה אחר אותו ככר, מפני שאין דרכו של עכבר לפרר את הככר, ומן הסתם הפירורים הללו אינם מאותו ככר, אלא הככר נמצא עדיין במקום אחר בבית. (278)

לבדוק את כל הבית, שמא היו שם יותר ככרות ממספר הככרות הנמצאות כאן, והן עדיין לא נמצאו. תוס' ד"ה הניח.

277. בעל המאור סובר שלפי רבנן צריך רק לבטל. והראב"ד סובר שצריך אף לבדוק [כשיטתו בהערה לעיל, שספק בדיקה לחומרא, כיון שכל הבדיקה ניתקנה רק על הספק].

278. קשה, הרי ידוע שדרכו של עכבר לפרר? ועוד, שאפילו היה דרכו לפרר, ומן הסתם הפירורין הם מהככר, עדיין הוא צריך לבדוק אחר שאר הככר, שהרי אמרו לעיל [ט א] שבלחם הוא משייר ואינו אוכל את כולו? ויש לומר, שמדובר שהפירורין הם בכמות של כל הככר, ואף על פי כן אין לתלות בעכבר, מפני שאין דרכו של עכבר לפרר את כולו מבלי לאכול ממנו כלום. רבינו דוד.

גם התוספות כתבו לקמן על תינוק שנכנס ונכנס אחריו ומצא פירורין שאין צריך בדיקה, שזהו רק כשהפירורין הם בכמות של כל הככר, כי אחרת צריך לבדוק אחר יתר הככר. תוס' ד"ה מפני.

אך הרמב"ם בהלכות חמץ [ב ט] כתב "ראה

יחד עם הככר?

ואם תמצא לומר שאנו נוקטים כצד הזה, **שאם איתא דמעכבר שקלתיה, עכבר בפיה** הוה משתכח, עדיין יש להסתפק כאשר ראינו **עכבר נכנס וכבר בפיו, וחולדה יוצאה, וכבר ועכבר בפיו החולדה, הככר מצד זה של פיה, והעכבר מצידו השני, מהו?**

מי אמרינן, **הכא ודאי מוכח כי איהו הוא,** זהו העכבר שנכנס וזהו הככר שהיה בפיו, שהרי את שניהם היא מחזיקה עתה בפיה.

או דילמא, ודאי עכבר וככר אחרים הם, כי אם איתא דאיהו ניהו, שזהו אותו עכבר שטרפה אותו בעודו מחזיק את הככר בפיו, אם כן, מדוע נמצא הככר בפיו החולדה? והרי כאשר **ככר בפיו עכבר משתכח,** באופן הזה הוה **בעי אישתכוחי.**

או דלמא, לכן הככר אינו בפיו העכבר, משום שעל ידי **ביעתותא,** מרוב פחדו מהחולדה הוא **נפל מפיו, ושקלתיה החולדה והניחתו בפיה.** ולעולם זהו העכבר שנכנס קודם עם הככר.

ומסקינן: **תיקו!**

בעי רבא: ככר של חמץ הנמצא בשמי קורה, שמונח על הקורה שבתקרה למעלה, האם צריך להביא פולם בערב פסח, כדי להורידה משם ולבערה. או אין צריך?

וצדדי הספק הם:

או דילמא, אותו עכבר שיצא, עכבר אחרינא הוא, ואילו הככר שהיה בפיו העכבר הראשון, עדיין נמצא בבית,⁽²⁸¹⁾ וצריך לבדוק אחריו?

ואם תמצא לומר שבאופן כזה אנו אומרים, היינו האי דעל והיינו האי דנפק, ואין צורך לבדוק שוב את הבית, עדיין יש להסתפק באופן שראינו עכבר לבן נכנס לבית וכבר בפיו, ולאחר מכן ראינו עכבר שחור יוצא וכבר בפיו, מהו?

מי אמרינן, **האי ככר שיצא ודאי אחרינא הוא, שהרי עכבר אחר הוציאנו.**

או דילמא, אותו ככר הוא, אלא שהעכבר הראשון ארמויי ארמי מיניה [השליך אותו מלפניו], ובא העכבר השני ונטלו ממנו והוציאנו?

ואם תמצא לומר שאין לומר כן, כי עכברים לא שקלי מהרדי, הם אינם רגילים ליטול זה מזה את מאכלם, עדיין יש להסתפק באופן שראינו עכבר נכנס וכבר בפיו, וחולדה יוצאה אחריו וכבר בפיה, מהו?

מי אמרינן, **חולדה, ודאי מעכבר שנכנס שקלתיה את הככר, שהרי דרכה של החולדה לטרוף עכברים.**

או דילמא, הככר שבפיו החולדה ודאי אחרינא הוא, ולא זה שהעכבר הכניס, משום דאם איתא דמעכבר שקלתיה, אילו היתה נוטלתו מהעכבר, היא היתה טורפת את העכבר עצמו, ואף הוא, בפיה הוה משתכח,

281. ואפילו לפי רבי שסובר הוא הקבר שאבד הוא הקבר שנמצא. כאן, מן הסתם העכבר

הוא יצא עם ככר כמו העכבר שנכנס. תוס' ד"ה מי.

ואם תמצוי לומר שצריך לעלות בסולם אל הככר, כי זימנין דנפל ואתי למיכלה, עדיין יש להסתפק בככר שנמצא בכור. האם צריך לרדת בסולם לכור ולהעלותה משם, או אין צריך?

מי אמרינן, הבא, ודאי אין חשש שמא יבוא לאכלה, דהרי לא עבירא דסלקה מנפשיה, לא יתכן כלל שהככר תעלה מעצמה מהכור.

או דילמא, זימנין דנחית למעבד צורכיה, לפעמים הוא יורד לכור לצורך תשמישו, ובעודו שם אתי למיכלה מהככר. ולכן הוא צריך להעלותה משם ולבערה? (282)

אם תמצוי לומר (283) שצריך להעלותה, כי

מי אמרינן, כיון שכל חובת הבדיקה והביעור היא רק מדרבנן, כדי שלא יבא לאכול את החמץ, שהרי מדאורייתא די בביטול בעלמא, לכן כולי האי [עד כדי כך] לא אטרחוהו רבנן לעלות בסולם ולהוריד את החמץ, כיון דלא נחית מנפשיה, הואיל והככר אינה עשויה ליפול מעצמה משמי הקורה, לכן לא חיישינן שמא אתי למיכלה, ויכול לסמוך על הביטול בלבד.

או דילמא, זימנין, לפעמים בכל זאת קורה דנפל הככר מלמעלה, ואתי למיכלה. הלכך צריך אף לטרוח ולעלות בסולם ולבער את הככר?

מאליו די בביטול, והוא הדין כאן. **הבית יוסף** [תלח] מבאר את השגת הראב"ד שמלת "לכתחילה" היא כמו "קודם", דהיינו שכל שנודע לו קודם זמן האיסור שיש ככר בכור צריך להוציאו, ואין מועיל אף אם ביטל קודם לכן, ואם לא הוציאו הרי זה כמטמין בכור. כי הביטול אין מועיל אלא לחמץ שלא היה ידוע לו בשעה שחל זמן איסורו. וכל הספק רק כשבדק וביטל, ולאחר זמן איסורו נודע לו מהככר בכור, שאז אינו עובר עליו מן התורה, כיון שבשעה שנודע לו כבר לא היה החמץ ברשותו כלל. והספק הוא אם מדרבנן צריך להוציאו משם או לא.

283. הרמב"ם בהלכות חמץ [ב יד] פסק לקולא בבעיא דבור, שאין צריך להעלותו משם. והשיג עליו הראב"ד שלפי דרכו של הרמב"ם לפסוק תמיד כאם תמצוי לומר של הגמרא, היה צריך לפסוק גם כאן לחומרא, וכמו בבעיא הקודמת של שמי קורה שמתעם זה פסק שם לחומרא. וכתב המגיד משנה שנראה שהרמב"ם לא

הראשון נשאר בכית, ואילו זה שיצא, עכבר אחר הוא. תוס' ד"ה או.

282. הרמב"ם פסק שאין צריך להעלותו מהכור [ראה הערה הבאה] אלא מבטלו בלבו ודיו. והשיג עליו הראב"ד שרבה לא הסתפק כלל שיהא מותר לכתחילה להניח את הככר בכור, דהיינו מטמין בכורות שאמרו לעיל [ה ב] שאסור. אלא הספק כשבדק וביטל, ולאחר זמן איסורו מצא את הככר בכור.

וכתב המגיד משנה שאף הרמב"ם לא נתכוין שיהא רשאי לכתחילה להטמין ככר בכור ולבטלו, שאף שאינו עובר עליו כל שביטלו קודם זמן איסורו, מכל מקום אסור להטמין לכתחילה, אלא מדובר שהככר נפל מאליו לכור, שאינו צריך לירד ולהעלותו, אלא די שיבטלנו בלבו. והרי זה ממש כחמץ שנפלה עליו מפולת שהרי הוא כמבוער, ואין צריך אלא לבטלו בלבו, ואף על פי כן, אינו רשאי לקחת חמץ ולהפיל עליו מפולת לכתחילה, אלא שאם נפל

מתניתין:

רבי יהודה אומר: באחד משלשת הזמנים הבאים, בודקים את החמץ.

א. לכתחילה בודקין אור ל"ד.

ב. ואם לא בדק אז, יבדוק ב"ד שחרית.

ג. ואם גם אז לא בדק, יבדוק בשעת הביעור, דהיינו, בשעה ששית של יום י"ד. אבל אם לא בדק עד אז, שוב לא יבדוק, אלא יסמוך על הביטול, ואם ימצא חמץ,

זימנין דנחית לצורכיה ואתי למיכלה, (284) עדיין יש להסתפק, בכבר שנמצא כפי נחש בביתו, האם צריך לשכור חבר [אדם המומחה לכך] כדי להוציא את הככר מפי הנחש ולבערו, (285) או אין צריך?

מי אמרין, רק בגופיה אטרחוהו רבנן לבדוק חמץ ולבערו, אבל בממוניה, להוציא ממון על כך, לא אטרחוהו רבנן. (286)

או דילמא לא שניא, שאף אם הדבר כרוך בהוצאה ממונית, הוא חייב להשתדל ולבער את החמץ?

ומסקינן: תיקו!

מקח טעות, לפי שניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה בממוניה.

ואילו כאן נאמר שאפשר שלא חייבוהו חכמים כלל להוציא ממון על בדיקת חמץ?

מבארים התוס': דוקא כאן אפשר שלא חייבוהו להוציא ממון על הוצאת הככר מפי הנחש, כי אפשר שהנחש תיכף יוציא את הככר מפיו ויוכל לבערה, או שמא יאכלנה ולא יצטרך לבערה. אבל במקום שצריך ודאי לבדוק, חייב אף להוציא ממון על כך. תוס' ד"ה בממוניה.

תוס' רבנו פרץ מתרץ, שאמנם האדם עצמו ניחא ליה להוציא ממון על מצות בדיקת חמץ, אך חכמים לא חייבוהו בכך.

המהרש"ל מתרץ, שלעיל הוא יכול לבדוק בעצמו, אלא שמנהג העיר שלא לטרוח בעצמם אלא לשכור אנשים שיבדקו במקומם. וכיון שיש על האדם חיוב לבדוק, ניחא ליה אפילו להוציא ממון על כך. אבל במקום שהוא אינו יכול לבדוק בעצמו אלא על ידי שישכור אדם אחר, לא חייבוהו חכמים להוציא ממון על בדיקת חמץ. וכיון שהוא פטור מלבדוק, לא ניחא ליה להוציא ממון בחנם. וכן כתב רבינו דוד.

גרס כאן אם תמצוי לומר, כמו שכתב רש"י. וממילא הוי בעיא דלא איפשיטא בדרכנן, ואזלינן לקולא.

284. רש"י אינו גורס זאת, כי זו בעיה בפני עצמה ואינה תלויה בקודמותיה.

285. ראה יעב"ץ שדן לענין איסור חובר חבר. שאף אם החבר גוי, אסור לומר לו לעבור על איסור דאורייתא, משום שבות של אמירה לעכו"ם, שנאמר על כל הלאוין דאורייתא. ובתחילה כתב שסתם נחש מסוכן הוא להשהותו בבית לכן מותר אף לישראל לחבר ולהוציאו מהבית. ושוב כתב שאיסור חובר חבר הוא רק לקבצם ולהביאם למקום אחד, ולא להוציאם מן הבית.

286. הגמרא לעיל [ד ב] אומרת במשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, שאפילו במקום שנהגו לשכור אנשים שיבדקו את החמץ, ונמצא שיש לשוכר הפסד ממון מכך שהבית אינו בדוק. מכל מקום אין בכך משום

יבערו, (287)

וחכמים אומרים: אף לאחר הזמנים הללו יכול עדיין לבדוק.

שאם לא בדק אור לי"ד, יבדוק בי"ד שחרית.

ואם לא בדק בי"ד שחרית, יבדוק בתוך המועד בשעה ששית שהוא מועד

הביעור, (288)

ואם לא בדק בתוך המועד, יבדוק לאחר המועד של הביעור, דהיינו, משש שעות ולמעלה עד הלילה, ומכאן ואילך שוב אינו בודק, (289)

ומה שמשייר מן החמץ לאחר הבדיקה בליל י"ד לצורך אכילתו עד למחר, ולביעור

287 הקשה הפני יהושע: למה חילקם רבי יהודה לשלושה זמנים, שהרי לכאורה אם לא בדק בי"ד שחרית צריך לבדוק כל הבקר ולא להמתין עד שעת הביעור, ואם כן, יש רק שני זמנים, ליל י"ד וי"ד עד שעת הביעור?

ותירץ, שבאמת אם לא בדק בי"ד שחרית, עדיף שיבדוק בשעת הביעור, שהרי באמת יש לחשוש שמא גיררה חולדה לאחר הבדיקה ממקום שאינו בודק למקום הבדוק, אלא שהמשנה אומרת לעיל [ט א] שאין חוששין לכך שאם כן אין לדבר סוף שיצטרך לבדוק שוב ושוב. והרי יש לדבר סוף, שיבדוק בזמן האחרון שהוא יכול לבדוק, שהרי לאחר מכן אינו בודק לפי רבי יהודה.

ובדומה לזה הקשה הצ"ח, למה הזכיר רבי יהודה כלל אור י"ד וי"ד שחרית, הלא בזה אינו חולק על רבנן, והיה לו לומר שאם לא בדק עד שעת הביעור לא יבדוק עוד. ועוד, למה אמר רבי יהודה בי"ד שחרית, ואילו רבנן אמרו סתם בי"ד ולא הזכירו שחרית?

וכתב לחדש, שרבי יהודה אוסר לבדוק בשעה חמישית, שהרי הוא כבר אסור באכילה ויש חשש שמא יבא לאכלו אז ורק בשעה ששית שהוא שעת הביעור, בדילי מיניה מהחמץ ביותר, ואין חשש שמא יבא לאכלו. ולכן אמר רבי יהודה שאם לא בדק בליל י"ד יבדוק בי"ד שחרית, היינו רק עד ארבע שעות. [ומצינו בברכות בתחילת פרק תפלת השחר שרבי יהודה

אומר שתמיד של שחר קרב רק ארבע שעות, הרי שלפי רבי יהודה רק עד ארבע שעות נקרא שחרית]. ואם לא בדק עד ארבע שעות ימתין עד שעת הביעור ויבדוק אז. ואילו רבנן שאין גוזרין דלמא יבא לאכול ממנו, הם מתירים לבדוק אף בשעה חמישית, לכן אמרו סתם יבדוק בי"ד ולא הזכירו שחרית דוקא. ועוד שהרי רבנן הם רבי מאיר [כמבואר לקמן בגמרא] ולשיטתו מותר לאכול חמץ כל שעה חמישית.

288. כך מפרש רש"י. והתוספות הקשו עליו: הרי לפי רבי יהודה נקראת השעה הששית "שעת הביעור", ומדוע לפי רבנן היא נקראת "בתוך המועד"?

ולכן הם מפרשים ש"בתוך המועד" היינו מתחילת שבע עד סוף הפסח. "ולאחר המועד" היינו לאחר פסח, שהוא בודק כדי שלא יתערב לו חמץ שעבר עליו הפסח עם חמץ מותר, ויבא לאכלו.

ועוד הוסיפו התוספות, שרש"י לא רצה לפרש כן מפני שהוא הולך לשיטתו בתחילת הפרק, שטעם הבדיקה אינו משום חשש שמא יבא לאכול את החמץ, אלא כדי שלא יעבור עליו בכל יראה, וזה לא שייך לאחר הפסח, תוס' ד"ה ואם.

289. כך מפרש רש"י, שרק עד הלילה יבדוק ולא יותר.

גמרא:

והוינן בה: מאי טעמא דרבי יהודה?

ומשנינן: רב חסדא זרבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו: רבי יהודה מצריך לבדוק

הנשאר, יניחנו בצנעא במקום מוצנע, כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו אם יחסר מהחמץ שהשאיר, כגון, שישאיר עשר פרוסות וימצא רק תשע, הרי יצטרך לבדוק שנית. (290)

לבדוק לאחר האיסור], שהרי ביום טוב אין שורפין את החמץ אלא רק כופה עליו כלי כמבואר לעיל [ו א].

ועל פי זה הוא מיישב את הסתירה שרש"י במנחות [סז ב] ד"ה ובשעת מפרש בדברי רבנן שיבדוק לאחר המועד היינו כל ימי הפסח. והיינו משום ששם הוא מפרש את דברי המקשה מרבנן על רבנן, ועדיין לא ידעה הגמרא את הסברא שהוא עצמו מחזור עליו לשורפו, לכן אין סברא לחלק בין אחר חצות ליום טוב עצמו. ואילו כאן מפרש רש"י לפי המסקנא שהגמרא מתרצת שבחמץ הוא עצמו מחזור עליו לשורפו, וזה לא שייך ביום טוב עצמו, כאמור.

290. גמרא לעיל [ו ב]. ועוד טעם אמרו שם, שחיישינן שמא תטול חולדה בפנינו מהחמץ, ויהא צריך בדיקה אחריו.

בשולחן ערוך הרב [תלד] בקונטרס אחרון [ב] כתב שלכאורה המשנה רק משמיענו עצה טובה שיניחנו בצנעא ולא שחייב לעשות כן. כי למה יגזרו חכמים שמא תגרור חולדה, שהרי אפילו שלא בפניו אמרו במשנה לעיל [ט א] שאין חוששין שמא גיררה חולדה, כל שכן בפניו שאין לנו לחשוש. אך מלשון הב"ח והמגן אברהם משמע שיש בזה איסור. וכן משמע בתוס' לקמן [כא א] ד"ה ואי שהקשו איך מותר להאכיל חמץ בערב פסח לחיה שדרכה להטמין, והרי אמרו שמה שמשיר יניחנו בצנעא, כל שכן שאסור ליתן להם לכתחילה. ואם היה רק עצה טובה, לא שייך להקשות שיהא כל שכן שהוא

והר"ן מבאר את דבריו, שרבנן אף הם מודים לרבי יהודה שבזמן שהחמץ אסור בכרת אין לו לבדוק, מחשש שמא יאכלנו תוך כדי הבדיקה. ואין מועיל אז הסברא, ש"הוא עצמו מחזור עליו לשורפו מיכל קאכיל מיניה". ורק עד הלילה שהוא אסור רק בלאו, יכול לבדוק בגלל הסברא שהוא עצמו מחזור עליו לשורפו.

המהרש"א מבאר, שרש"י לשיטתו בראש המסכת, שהבדיקה היא כדי שלא יעבור בבל יראה, והיינו שמדאורייתא אין עוברים כלל על חמץ שאינו ידוע [וכשיטת התוס' לקמן כא א ד"ה ואי הובא בהערה], וכל הבדיקה והביטול בחמץ שאינו ידוע הוא רק מדרבנן, שמא ימצא גלוסקא יפה בפסח ויחוס מלשורפה מיד, ויעבור עליה בינתיים בבל יראה. אם כן למה יבדוק לאחר שתחשך, הרי כל זמן שלא מצאה אינו עובר עליה, ואם ימצאנה הרי הוא עלול לעבור עליה בבל יראה, נמצא שהוא מקלקל יותר על ידי הבדיקה. מה שאין כן קודם הלילה הוא בודק, שאף אם לא יבער מיד אינו עובר עליה עדיין בבל יראה רק בתשבתו, ועד הלילה יבערנו. על פי ראש יוסף.

הצל"ח מקשה על המהרש"א, שהרי רש"י סובר שעוברים בבל יראה כבר מערב פסח מחצות?

ולכן הוא מבאר, שכונת רש"י היא לומר, שלא יבדוק ביום טוב עצמו, אך בחול המועד ודאי שהוא בודק. כי ביום טוב עצמו לא שייך לומר "הוא עצמו מחזור עליו לשורפו מיכל קאכיל מיניה" [שזה הטעם של רבנן שמתירים

אלמא, מוכח, במכאן ואילך הוא דפליגי, שכל מחלוקתו של רבי יהודה עם חכמים היא, האם צריך לבדוק גם לאחר שלשה פרקים הללו, או לא. ולעולם גם רבי יהודה אינו מחייב לבדוק שלש פעמים, אלא או בזמן זה או בזמן זה?

מר זוטרא מתני לה, שנה את הקושיא של רב יוסף, הכי:

מתניב רב יוסף מהא דתניא: רבי יהודה אומר: כל שלא בדק באחד משלשה פרקים הללו, שוב אינו בודק.

הרי שרבי יהודה סובר במפורש שדי באחד משלשה פרקים. (292) אלמא, ב"שוב אינו בודק" הוא דפליגי, כל מחלוקתו עם חכמים היא אם צריך לבדוק שוב אף לאחר שעת הביעור, או לא!

שלש פעמים בשלשה זמנים כנגד שלש השבתות שבתורה. שלש לשונות של השבתה שנאמרו לגבי חמץ, בתורה.

"לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור".

"שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם".

"אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם".

והיינו שלש לשונות השבתה: "ראייה" "מציאה" ו"השבתה". (291)

ואילו חכמים סוברים שדי בבדיקה אחת בלבד, אלא שאם לא בדק בזמן הראשון יבדוק בזמן השני, וכן הלאה.

מתניב רב יוסף מהא דתניא: רבי יהודה אומר: כל שלא בדק בשלשה פרקים הללו האמורים במשנה, שוב אינו בודק.

אסור.

והטעם משום שבאמת צריך לחשוש לגרירת חולדה, אלא שאין לדבר סוף שאם כן אף מעיר לעיר ומחצר לחצר. ואילו לשמירה זו יש סוף שיניחנו בצנעא ועל ידי כן הוא מובטח שלא תגרור חולדה.

ועוד כתב, שהחשש הוא שמא ישכח מזה שגררתו החולדה או שמא לא יהיה בקי בהלכה, שאינו יודע שבאופן כזה הוא צריך לחזור ולבדוק. לכן הטילו חכמים על כל איש שיזהר בחמץ שמצא בבדיקה שישמרנו יפה מפני העכברים.

[נתכוין לתרץ בזה למה היו צריכים לתקן שיניחנו בצנעא, והרי אם תגרור חולדה או יחסר מהחמץ יבדוק שוב].

291. כתב רבינו דוד לבאר, שבאמת הבדיקה היא מן התורה, שאם אינו מבטל את החמץ אלא

רוצה לבערו על ידי מעשה, הוא מחוייב לבדוק אחר החמץ בכל מקום שהוא עלול להמצא. ולכן סברו האמוראים הללו שלדברי רבי יהודה אין הבדיקה עולה לו אלא אם כן יבדוק שלש פעמים, וסמכו זאת על הפסוקים שנאמר בהם שלש השבתות.

אך גם אם יבטל את החמץ שאז הבדיקה רק מדרבנן, סובר רבי יהודה שצריך לבדוק שלש פעמים. כי תקנת חכמים היא להתייחס לבדיקה כאילו לא היה ביטול לפני כן.

או אפשר שכל שלש הבדיקות הוא רק מדרבנן, והפסוקים אינם אלא אסמכתא בעלמא.

292. שאילו מהברייתא הקודמת היה אפשר לומר שרבי יהודה חולק בשתים על רבנן, גם שצריך לבדוק שלש פעמים, וגם שמכאן ואילך אינו בודק. אבל בברייתא זו מבואר להדיא שאינו בודק אלא פעם אחת. מהר"ם חלארה.

מיד לאחר הקרבת העומר בשה עשר בניסן, היו יוצאין ומוצאין את שוקי ירושלים שהם מלאים קמח וקלי [דגן שנתייבש בתנור] מן התבואה החדשה שהותרה עתה לאכילה על ידי הקרבת העומר.

ודבר זה שלא ברצון חכמים (הן עושיין), כי יא-א בודאי קצרו וטחנו את התבואה הזאת עוד לפני יום טוב כשהתבואה עדיין אסורה באכילה. וחששו חכמים שמא תוך כדי ההתעסקות בתבואה יבאו לאכול ממנה, ונמצאו עוברים על איסור אכילת "חדש" קודם העומר. דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: ברצון חכמים היו עושיין כן.

הרי שלא קא גזר רבי יהודה שלא להתעסק בתבואה האסורה באכילה דילמא אתי למיכל מיניה. ומדוע בחמץ הוא גזר? (294)

ומסקינן: אלא, רבי יהודה נמי אינו מצריך לבדוק שלש פעמים, אלא אם לא בדק, קאמר שאם לא בדק באור ל"ד, יבדוק בי"ד שחריית. ואם לא בדק גם אז, יבדוק בשעת הביעור. וחכמים מוסיפים שיכול לבדוק גם לאחר שעת הביעור.

והכא בהא קמיפלגי:

מר רבי יהודה סבר: מקמי איסורא, אין, רק קודם זמן האיסור, דהיינו, עד סוף שש, בודקים את החמץ. אבל בתר איסורא לאחר שעה ששית, שהחמץ כבר אסור באכילה והנאה, לא יבדוק. משום גזירה, דילמא תוך כדי התעסקותו בחמץ אתי למיכל מיניה. (293)

ומקשינן: ומי גזר רבי יהודה שלא יתעסק אדם בדבר שאסור באכילה דילמא אתי למיכל מיניה?

והא תנן במסכת מנחות: משקרב העומר,

בדילי מיניה אינשי כל השנה ויש יותר חשש שיבא לאכלם. אם כן מה מקשה הגמרא מחדש שלא גזר שם רבי יהודה, וכי לא ידעה הגמרא את החילוק בין חמץ לשאר איסורים כמו שמתרץ אביי שחמץ לא בדילי מיניה, הרי מעצם חיוב הבדיקה הוא מוכרח?

ועוד, שכל הקושיא של התוספות שם, היא רק משאר איסורי הנאה, אבל מאיסורי אכילה בלבד, מלכתחילה לא היה קשה, שודאי שחמץ שאסור בהנאה חמור יותר לגזור בו שמא יבא לאכלו. ואם כן, מה הקושיא כאן מחדש שהוא מותר באכילה. וכל שכן לפי התירוף השני של תוס' שם, דשאני חמץ שהחמירה בו תורה לעבור עליו בכל יראה לכן גזרו בו שמא יבא לאכלו, ודאי שלא שייך לומר כן בחדש?

וראה צ"ח שביאר סברת רב יוסף שהקשה מהברייתא הקודמת, שלדעתו אף משם יש להוכיח שהמחלוקת רק במכאן ואילך ולא בתרתי.

293. אבל בשעה ששית, שאיסורו רק מדרבנן לא גזרו שמא יבא לאכלו. והראיה שהרי שורפין את החמץ בשעה ששית, ואין גוזרין שמא יבא לאכלו תוך כדי שריפתו. רבינו דוד.

294. הפני יהושע מקשה: לפי שיטת התוספות בתחילת הפרק שטעם בדיקת חמץ הוא שמא יבא לאכלו. וכתבו התוספות שם שמה שלא גזרו בשאר איסורים שצריך לבערם מן העולם שמא יבא לאכלם, משום דשאני חמץ שלא